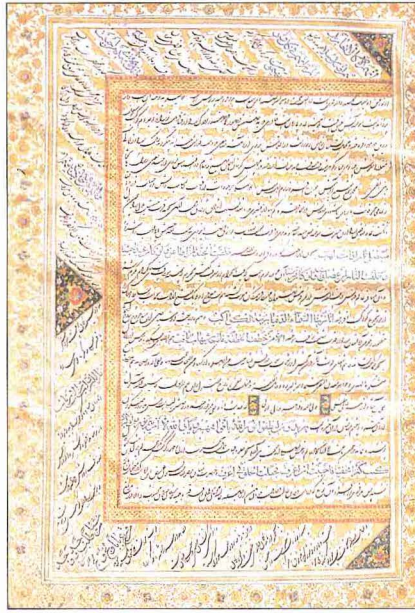

itibaren hürriyetini borçlu olduğu Safevî hânedanına hizmet etmiştir.

Lutf Ali Beg'in doğduğu yıl Afganlılar İsfahan'ı ele geçirdiler. Bunun üzerine babası Âgâ Han Lâr ailesiyle birlikte Kum'da yerleşmek zorunda kaldı. Lutf Ali Beg on dört yaşına kadar burada öğrenim gördü. Nâdir Şah döneminde babası Fars ve Fars sahilleri valiliğine tayin edildi. Lutf Ali Beg'in babasının bu görevinden de yararlanarak öğrenimini ilerlettiği tahmin edilebilir. Şiir yazmaya çok istekli olan Lutf Ali Beg, klasik şiire dönüş hareketinin temsilcilerinden Mîr Seyyid Ali Müştak'tan ve diğer şairlerden faydalandı. Şiirlerinde başlangıçta "Vâlih" ve "Nekhet", daha sonra "Âzer" mahlasını tercih etti. Babasının iki yıl valilik yaptıktan sonra ölmesi üzerine amcası ile birlikte hacca gitti. Dönüşte bir yıl Meşhed'de kaldı ve Şevval 1153'te (Ocak 1741) Nâdir Şah'ın Kuzey İran seferine katıldı. Seferden dönünce İsfahan'a yerleşti. Nâdir Şah'ın öldürülmesinin (1160/1747) ardından sırasıyla onun halefleri olan Ali Şah, İbrâhim Şah, III. Şah İsmâil Safevî ve Şah Süleyman dönemlerinde çeşitli görevlerde bulundu. Bunlardan sadece İbrâhim Mirza yönetiminde mektupçu kalemi başkanı (dârûga-i defter-i divân-ı a'lâ) olarak çalıştığı bilinmektedir.

İran'ın karışık ve çalkantılı günlerinde yaşayan Lutf Ali Beg, Kum şehrinde inzivâya çekilip kendisini ilim meclislerinde sohbetlere verdi. Onun hangi tarihte inzivâya çekildiği konusunda bilgi bulunmamaktadır. Zira en önemli eseri olan *Âteşkede*'nin günümüze ulaşan nüshalarının hepsinde bu tarihin yeri boş bırakılmıştır. Lutf Ali Beg Kum'da vefat etti. Çok takdir ettiği şairlerden Hâtif-i İsfahânî ve Sabâhî onun ölümüne tarih düşürmüşlerdir.

Eserleri. 1. *Âteşkede**. Lutf Ali Beg'e şöhretini kazandıran şairler tezkiresidir. Çeşitli defalar basılan eserin (Kalkûta 1249; Bombay 1277, 1299) Hasan Sâdât Nâsîrî tarafından yapılan tenkitli neşri yayım kalmıştır (I-III, 1336 hş. [1957], 1338 hş. [1959], 1340 hş. [1961]). 2. *Dîvân*. Kaside, gazel, terakibibend ve kıtalardan oluşan eseri Hasan Sâdât-ı Nâsîrî yayımlamıştır (Tahran 1366 hş.). 3. *Yûsuf u Züleyhâ*. Abdurrahman-ı Câmî'nin aynı adlı mesnevisi örnek alınarak yazılmıştır (yazmaları için bk. Münzevî, IV, 3331). 4. *Gençnetü'l-Hak*. Sa'dî'nin *Gülüstan*'ına benzeyen bir eserdir (yazması için bk. İbn-i Yûsuf-i Şîrâzî, II, 453). 5. *Defter-i Nu-hâsmân*. Çağdaşı şairlerin hal tercümelerini ve şiirlerinden seçmeleri içerir (Âgâ

Lutf Ali Beg'in *Âteşkede* adlı eserinin ikinci sayfası
(İÜ Ktp., FY, nr. 499)

Büzürg-i Tahrânî, VII, 226). 6. *Sâkinâme* (nüshaları için bk. Münzevî, IV, 2857). 7. *Muğannînâme* (yazması için bk. a.g.e., IV, 3225). Türkçe şiirler de yazan Lutf Ali Beg'in ayrıca Âgâ Muhammed Sâdık-ı Tefûşî'nin *Sûz u Gûdâz* adlı mesnevisini takliden yazdığı *Meşnevî-yi Âzer* adlı kısa bir mesnevisi vardır.

BİBLİYOGRAFYA :

Lutf Ali Beg, *Âteşkede* (nşr. Ca'fer-i Şehîdî), Tahran 1337 hş., s. 363 vd.; Abdürrezzâk Big Dûnbûlî, *Tezkire-i Nigârîstân-ı Dârâ* (nşr. Abdürresûl Hayyâmpûr), Tebriz 1342 hş./1963, I, 154-162; a.mlf., *Tecrûbetü'l-ahrâr ve tesliyetü'l-eb-râr* (nşr. Hasan Kâdî Tabâtabâî), Tebriz 1349 hş./1971, I, 267-294, ayrıca bk. tür.yer.; Mahmûd Mirzâ Kaçâr, *Sefînetü'l-Mahmûdî* (nşr. Abdürresûl Hayyâmpûr), Tebriz 1346 hş., I, 132-138; İbn Yûsuf-i Şîrâzî, *Fihrist-i Kitâbhâne-i Medrese-i Âlî-yi Sipehsâlâr*, Tahran 1316-18 hş., II, 452-456; Ahmed Ali Hân Sendilevî, *Tezkire-i Mahzenü'l-garâ'ib*, Lahor 1968, s. 254-256; Âgâ Büzürg-i Tahrânî, *ez-Zer'â ilâ teşânîfi's-Şî'a*, Neccef 1936, I, 4; VII, 226; Ahmed Gülçin-i Meânî, *Târîh-i Tezkirehâ-yı Fârsî*, Tahran 1348 hş./1969, I, 3-17; Münzevî, *Fihrist*, IV, 2857, 3225, 3331; Browne, *LHP*, IV, 282-284; Storey, *Persian Literature*, I/2, s. 868-873; Rızâzâde Şafak, *Târîh-i Edebiyyât-ı İrân*, Tahran 1324 hş., s. 399; Rypka, *HIL*, s. 308, 453; Dihhudâ, *Luğatnâme*, XXIII, 208-209; Tahsin Yazıcı, "Lutf-Ali Bey", *İA*, VII, 93-96; J. H. Kramers - [J. T. P. de Bruijn], "Lutf 'Ali Beg", *EP* (Fr.), V, 840-841; J. Matîni, "Âzar (Âdar) Bigdeli", *Eir*, III, 183; Ca'fer-i Şîâr, "Âzer-i Bigdilî", *DMBİ*, I, 245-246.

TAHSİN YAZICI

LUTF ALİ HAN

İran'da hüküm süren
Zender'in son hükümdarı
(1789-1794)
(bk. ZENDLER).

LUTFÎ

(ö. 897/1492 [?])

Çağatay şairi.

Doğum yeri genellikle Herat kabul edilmektedir. Janos Eckmann doğum tarihini 768 (1367) olarak gösterirken İsmail Hikmet Ertaylan 757 (1356) yılında dünyaya gelmiş olabileceğini söyler. Nevâî'nin gerek sûfiler tezkiresi *Nesâyimü'l-mehabbe*'de gerekse şairler tezkiresi *Mecâlisü'n-nefâis*'te verdiği bilgilere göre Mevlânâ Lutfî, gençlik yıllarında iyi bir tahsil görüp Arapça ve Farsça ile zâhirî ilimleri öğrendi, ardından bâtinî ilimlere yöneldi. 1411 yılında Şîraz Emîri İskender Mirza'nın yanında bulundu ve onun emriyle ilk eseri olan *Gül ü Nevruz* adlı mesnevisini kaleme aldı. Bu mesnevîde kendisini İskender Mirza'nın "eski kulu" olarak nitelediren Lutfî, birkaç yıl sonra İskender Mirza üzerine yürüyen Şâhruh Mirza ile birlikte Herat'a döndü. Burada devrin önde gelen sûfilerinden Şehâbeddîn-i Hiyâbânî'ye intisap ederek (1414 dolaylarında) tarikat ve sülûk âdâbını öğrendi. Hayatının sonuna kadar dervişlik yoluna bağlı kaldığı rivayet edilir. Ali Şîr Nevâî'nin bildirdiğine göre doksan dokuz yıl ömür süren Lutfî, Herat yakınlarındaki Dih-i Kenâr köyünde vefat etti ve oraya defnedildi (*Nesâyim*, vr. 169^a; *Mecâlisü'n-nefâis*, vr. 668^b-669^a).

Lutfî'nin doğum tarihi gibi ölüm tarihi de kesin olarak belli değildir. Zeki Velidi Togan'ın belirttiğine göre ölüm tarihi hakkında tek kayıt, yegâne nüshası Kadî Kelân Kütüphanesi'nde bulunan Abdülâh-ı Kâbilî'nin *Tezkiretü't-tevârih* adlı eserinde yer almaktadır. Burada Lutfî'nin 17 Şâban 897 (14 Haziran 1492) tarihinde vefat ettiği kaydedilmektedir. Zeki Velidi ile İsmail Hikmet Ertaylan da bu tarihi kabul ederler (*Lutfî Divanı* [haz. Ertaylan], s. 9). Bu tarih doğru ise doksan dokuz yıl yaşadığına dair Ali Şîr Nevâî'nin verdiği bilgi de göz önüne alındığında Lutfî'nin 798 (1396) yılında doğmuş olduğu söylenebilir. Janos Eckmann onun ölüm tarihini 867 (1463) olarak göstermiş (*Ph. TF*, II, 308), Hofman ise 1465-66 veya 1492

tarihlerini vermiştir (*Turkish Literature*, s. 63).

Lutfî Timur, oğlu Şâhruh, onun oğlu Baysungur Mirza, oğlu Ebû'l-Kâsım Bâbü'r, Mîrân Şah'ın torunu Ebû Said Mirza Han, Baysungur'un oğlu Alâüddeve Mirza ve Ömer Şeyh'in oğlu İskender Mirza'nın hizmetinde bulunup onların iltifat ve himayelerini görmüştür. Divanında Timurlu mirzalardan bazıları hakkında yazdığı kaside ve gazeller mevcuttur. Safiyyüddin, *Le'â'ifü't-tavâ'if* adlı eserinde onun Baysungur Mirza'nın "terbiye-kerdesi" olduğunu kaydetmiştir (*Lutfî Divanı* [haz. Karaağaç], s. X).

Lutfî'nin şairliği hakkında ilk kayıt Devlet Şah tezkiresinde yer almaktadır. Nevâî de, "Mevlânâ Lutfî kendi zamanının melikü'l-kelâmı idi. Farsça ve Türkçe şiir söylemede benzeri yoktu, fakat Türkçe şiirde şöhreti daha fazladır ve Türkçe divanı meşhurdur" demektedir (*Mecâlisü'n-nefâis*, vr. 668^b). Nevâî, *Hâlât-ı Seyyid Hasan Big* risâlesinde (vr. 735^a) Seyyid Hasan Big'in Mevlânâ Lutfî'yi beğendiğini

ve Türkçe şiirlerinden beyitler okuduğunu, *Hâlât-ı Pehlevân Muhammed* risâlesinde de (vr. 740^{a-b}) şiirleri "zaman sayfasında geçen" şairlerden ilk akla gelenin Lutfî olduğunu kaydeder. *Muhâkemetü'l-lugateyn*'de (vr. 781^a) Timur devrinde onun halefi ve oğlu Şâhruh devrinin sonuna kadar Sekkâkî, Haydar Hârizmî, Atâî, Mukimî, Yakînî, Yûsuf Emîrî, Gedâyî gibi Türkçe şiir söyleyen pek çok şair yetiştiğini, fakat Farsça şiir söyleyen şairler arasında Mevlânâ Lutfî'den başka okunmaya değer şair bulunmadığını belirtir. Lutfî, doksan yaşlarını aştığı yıllarda büyük üstadı Hazret-i Mahdûmî (Molla Abdurrahman-ı Câmî) hakkında "sühan" redifli Farsça bir kaside yazıp ona ithaf etmiş ve bu şiir çok beğenilmiştir. Câmî, Lutfî'nin "âfitâb" redifli Farsça bir matlânı gazel şeklinde tamamlayarak kendi divanına almıştır (*Divân*, s. 360; Ali Şîr Nevâî, *Nesâyim*, vr. 169^a).

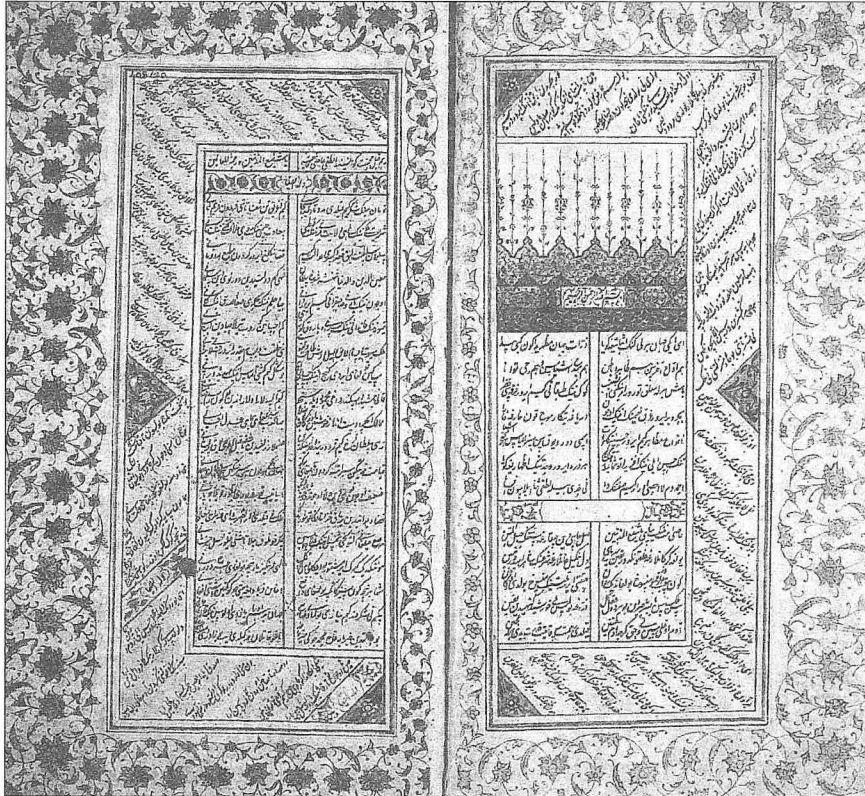
Orta Asya klasik Türk edebiyatının ilk büyük şairi olan Lutfî asıl gücünü gazelle-riyle tuyuğlarında göstermiştir. Dili sade

ve âhenkli olup klasik mazmun ve imajları ustalıklı kullanmış, şiirlerinde halk inançlarına, örf ve âdetlerine yer vermiş, bazı tarihî olaylara telmihlerde bulunmuş, yer yer kendi hayatına temas etmiştir. Şiirleri XV. yüzyıl başlarında Mâverâünnehir, Horasan ve Irak'ta şöhret kazanmıştır.

Eserleri. 1. *Gül ü Nevruz*. Lutfî'nin ilk eseri olan bu mesnevi, Celâleddin Tabîb'in 734 (1334) yılında yazdığı aynı addaki Farsça mesnevinin Türkçe'ye tercümesidir. Lutfî, mesnevisini Ömer Şeyh Mirza'nın oğlu Şiraz Emîri İskender Mirza'nın emriyle 814'te (1411) kaleme almıştır. "Mefâilün mefâilün feûlün" vezninde ve 1228 beyit hacmindeki mesnevide doğuya mahsus bir aşk hikâyesi anlatılmaktadır. Şairin Çağatay edebî diline hâkimiyetiyle dikkat çeken mesnevi hikâye tekniği ve ifade güzelliğiyle de üstün bir eserdir. Eserin pek çok nüshası bulunmaktadır (London British Museum, Add. nr. 7914, vr. 50^a-114^a; Oxford Bodleian Library, nr. 73, 2111; Paris Bibliothèque Nationale, Suppl. Turc. nr. 993, vr. 79^a-112^a; Wien Staatsbibliothek, nr. 649; Süleymaniye Ktp., Lâleli, nr. 1911, vr. 1^b-38^b; Millet Ktp., Arapça, nr. 86). 2. *Divan*. Lutfî'nin bu hacimli divanında bir tevhid, bir na't, dört kaside, 361 gazel, 113 tuyuğ ve elli yedi müfred yer almaktadır. Bilinen yirmi kadar nüshası muhteva ve dil bakımından farklılıklar göstermektedir (XVI. yüzyıl başlarında istinsah edilen Toronto nüshası: TC I iii, 914'te [1508] Herat'ta istinsah edilen Londra nüshası: British Museum, Add. nr. 7914; XVI. yüzyılda istinsah edilen Paris nüshası: Bibliothèque Nationale, Suppl., Turc. nr. 981; yine XVI. yüzyılda istinsah edilen Viyana Gotha nüshası: T 211; XVI veya XVII. yüzyıllarda istinsah edilen Bursa nüshası: Bursa Müzesi Ktp., nr. 113/156; Taşkent Özbek İlimler Akademisi'nde dört nüsha; Leningrad Asya Müzesi'nde iki nüsha: A 109, C 1922; İÜ Ktp., TY, nr. 5452; Tahran Sipehsâlâr Ktp., nr. 174; Medine Ârif Hikmet Ktp., nr. 81/811 vb.; tenkitli neşri için bk. *Lutfî Divanı: Giriş-Metin-Dizin-Tıpkıbasım* [haz. Günay Karaağaç], Ankara 1997). 3. *Zafername*. Lutfî'nin elde bulunmayan bu kitabının tarihçi Şerefeddin Ali Yezdî'nin aynı addaki eserinin Türkçe'ye tercümesi olduğu tahmin edilmektedir. Nevâî, *Zafername*'nin 2000 kadar beytinin müsvedde halinde kaldığını ve temize çekilmediği için şöhret bulmadığını belirtmiştir (*Mecâlisü'n-nefâis*, vr. 669^b).

Nevâî Lutfî'nin Farsça şiirler yazdığını, ancak bunların Türkçe şiirleri kadar meş-

Lutfî divanının ilk iki sayfası (İÜ Ktp., TY, nr. 5452)

hur olmadığını söylemektedir. Şiirler bir divanda toplanmadığı için günümüze ulaşmamıştır. Hâfız-ı Şîrâzî ve Kemâl-i Hucendî'yi örnek alan bu şiirlerden bir kısmına bazı mecmualarda rastlanmaktadır. Edgard Blochet, Lutfî'nin *Seyfû'l-mülûk ve bedîu'l-cemâl* adlı bir mesnevisinin bulunduğunu kaydetmişse de (Bibliothèque Nationale, 998 numarada kayıtlı bir mecmua içinde, *Gül ü Nevruz* ile birlikte) M. Fuad Köprülü bunun doğru olmadığını söylemiş (İA, III, 292), Günay Karaağaç da eserin Meclisî'ye ait bulunduğunu tesbit etmiştir (Lutfî Divanı [haz. Karaağaç], s. XVII).

BİBLİYOGRAFYA :

Lutfî Divanı (haz. İsmail Hikmet Ertaylan), İstanbul 1960, s. 1, 9; a.e.: *Giriş-Metin-Dizin-Tıpkıbasım* (haz. Günay Karaağaç), Ankara 1997, tür.yer.; Abdurrahmân-ı Câmî, *Divân*, Tahran 1341, s. 360; Ali Şîr Nevâî, *Hutbe-i Devâvîn*, TSMK, Revan Köşkü, nr. 808, vr. 4^b-5^b; a.mlf., *Nesâyimü'l-mehabbe min şemâyimü'l-fütüvve*, TSMK, Revan Köşkü, nr. 808, vr. 169^a (haz. Kemal Eraslan, Alî Şîr Nevâyî, *Nesâyimü'l-mahabbe min şemâyimü'l-fütüvve*, I, Metin, Ankara 1996); a.mlf., *Mecâlisü'n-nefâis*, TSMK, Revan Köşkü, nr. 808, vr. 668^b-669^a (haz. Kemal Eraslan, Alî Şîr Nevâyî, *Mecâlisü'n-nefâis*, c. I-II, Ankara 2001); a.mlf., *Hâlât-ı Seyyid Hasan Big*, TSMK, Revan Köşkü, nr. 808, vr. 735^a (haz. Kemal Eraslan, "Nevâyî'nin Hâlât-ı Seyyid Hasan Big Risâlesi", *TM*, XVI [1971], s. 89-110); a.mlf., *Hâlât-ı Pehlevân Muhammed*, TSMK, Revan Köşkü, nr. 808, vr. 740^{a-b} (haz. Kemal Eraslan, "Alî Şîr Nevâyî'nin Hâlât-ı Pehlevân Muhammed Risâlesi", *TM*, XIX [1980], s. 99-164); a.mlf., *Muhâkemetü'l-lugateyn*, TSMK, Revan Köşkü, nr. 808, vr. 781^a (haz. F. Sema Barutçu Özönder, *Alî Şîr Nevâyî, Muhâkemetü'l-lugateyn, İki Dilin Mukayesesi*, Ankara 1996); Devletşâh, *Tezkire* (trc. Necati Lugal), İstanbul 1967, IV, 572; Safiyyüddin, *Letâ'ifü'l-tavâ'if* (trc. Ch. Schefer), Paris 1883-85, I, 105; Sekkâkî, *Divân-ı Sekkâkî*, British Museum, Or., nr. 2079, vr. 2^{a-b} (haz. Kemal Eraslan, *Mevlânâ Sekkâkî Divanı*, Ankara 1999); Handmîr, *Habîbü's-siyer*, Tahran 1271, III, 199; Zeki Velidî Togan, *Çağataskî poet Lutfiy i ego Divan*, Kazan 1914; J. Eckmann, "Die Tschaghataische Literatur", *Ph.TF*, II, 304-402; H. F. Hofman, *Turkish Literature a bio-bibliographical survey*, Utrecht 1969, section III, part I, volume 4-6, s. 63; Kemal Eraslan, "XV. Yüzyıl Çağatay Edebiyatı", *Büyük Türk Klâsikleri*, İstanbul 1986, III, 72-79; İsmail Aka, *Timur ve Devleti*, Ankara 1991, s. 137; a.mlf., *Timurlular*, Ankara 1995, s. 90, 197; Adnan İnçe, "Gül ü Nevruz Mesnevîleri ve Sâbir'in Eserinden Seçme Beyitler", *TÜBA*, XXII (1998), s. 103-131; M. Fuad Köprülü, "Çağatay Edebiyatı", *İA*, III, 291-292.

KEMAL ERASLAN

LUTFİ EFENDİ, Ahmed

(bk. AHMED LUTFİ EFENDİ).

LUTFİ FİKRİ (1872-1934)

Hukukçu ve siyaset adamı.

İstanbul'da doğdu. Tam adı Ömer Lutfî Fikri olup devrin valilerinden Hüseyin Fikri Paşa'nın oğludur. Üç yıllık Mülkiye İdâdîsi'nden sonra iki yıllık yüksek kısmını tamamlayıp ağabeyi Mehmed Münci ile birlikte Temmuz 1890'da Mekteb-i Mülkiye'den mezun oldu. Ardından Paris Hukuk Fakültesi ve Ecole Libre des Sciences Politiques'in Section Diplomatique kısmında eğitimini sürdürdü, Nisan 1894'te İstanbul'a döndü. Kısa bir süre sonra Mizancı Murad'la haberleştiği iddiasıyla tutuklanarak on altı ay hapis yattı. Nisan 1897 başlarında haptisten çıkınca kaçmaması için gereken tedbirler alınarak bir memuriyetle taşraya gönderilmesine karar verildi ve 21 Temmuz'da Hamîdâbâd (İsparta) sancağı tahrirat müdürlüğüne tayin edildi. 29 Nisan 1898'de Niğde sancağı tahrirat müdürlüğüne nakledildiyse de Vali Galip Paşa ile anlaşamadığından bu görevden ayrılmak zorunda kaldı (9 Mayıs 1899). Avlonyalı Ferid Paşa'nın desteğiyle son memuriyeti olan Tortum kaymakamlığına getirildi. Bu görevinde iki yılı tamamlamadan kaçarak Rusya'ya sığındı (1901) ve oradan Avrupa'ya geçti. Daha sonra Mısır'a yerleşti, zaman zaman Avrupa ülkelerine seyahat etti. Bir ara yurda dönmek için hükümete başvurdu; ancak kendisini Avlonyalı Ferid Paşa'nın adamı kabul eden Dahiliye Nâzırı Memduh Paşa bu isteği geri çevirdi.

Lutfî Fikri, İttihat ve Terakkî Cemiyeti'ne ilk girenlerden biri olduğunu söylerse de bu harekete katıldığına dair herhangi bir kayıt bulunmamaktadır. II. Meşrutiyet'in ilânı üzerine Mısır'dan İstanbul'a geldi ve Dersim mebusu olarak ilk Meclis-i Meb'ûsan'a girdi. Kısa bir müddet sonra İttihat ve Terakkî'ye muhalefet etmeye başladı. Bu arada 1909'da Mülkiye Mektebi'nde ceza hukuku dersleri verdi. Mutedil Hürriyetperverân Fırkası'nın kurucuları arasında yer aldı ve bu hareketin gerçek önderi oldu. Birçok gazete çıkardı. Hürriyet ve İtilâf Fırkası'nın da kurucularından biri ve partinin matbuattaki en gür sesiydi. 1915'te gittiği Avrupa'dan Mütareke'den sonra döndü. Bir yandan avukatlık, bir yandan da *Sabah* gazetesinde başmuharrirlik yaptı.

İstanbul ve Ankara hükümetleri arasında bir diyalog kurup aralarını bulmak amacıyla Müsâlemet İttifakı adıyla bir

dernek kurdu; ancak bu teşebbüsten bir sonuç çıkmadı. Saltanatın ve hilâfetin kaldırılmasına karşıydı. 10 Kasım 1923 tarihli *Tanin*'de yayımlanan bir yazısında halifeye istifa etmemesini telkin ettiği ve hilâfeti savunduğu için İstiklâl mahkemesinde yargılanarak beş yıl hapis cezasına çarptırıldı; fakat kendi başvurusu ile çıkan özel bir kanunla Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından affedildi. Muhalif tutumunu sürdürmesi üzerine Temmuz 1925'te ikinci defa İstiklâl Mahkemesi'ne çıkarıldıysa da bu defa beraat etti. 1920-1928 yılları arasında İstanbul Barosu başkanlığında bulundu; hayatının geri kalan kısmını avukatlık yaparak geçirdi. 7 Ekim 1934'te tedavi için gittiği Paris'te öldü ve Père-Lachaise Mezarlığı'na defnedildi. Kemikleri on sekiz yıl sonra İstanbul'a getirilerek Edirnekapi Mezarlığı'nda kendi yaptırdığı kabrine annesiyle babasının yanına gömüldü.

II. Meşrutiyet'in mücadelecisi ve muhalif simalarından ve meclisin en iyi hatiplerinden biri olan Lutfî Fikri siyaset hayatında her zaman idealist bir tavır ortaya koydu, kanaatlerini dile getirmekten çekinmedi. Arapça, Fransızca ve Almanca biliyordu. Lutfî Fikri'nin kitaplarından başka çıkardığı *Tanzimat* gazetesiyse diğer gazete ve dergilerde birçok yazısı bulunmaktadır. Bilinen ilk yazıları Paris'ten döndükten sonra *Maârif*'te çıkmış (20 Temmuz/9 Teşrinisânî 1311, s. 192-204), ilgi çeken bu yazılar muhtemelen hapse girdiği için kesilmiştir.

Lutfî Fikri'nin çoğu risâle hacminde olan başlıca eserleri şunlardır: *Şimdiki İzdivaçlar* (Kahire 1905 [piyes]); *Tecrübe-i İntikad: Duhter-i Hindû* (Kahire 1905); *Erkekler Arasında* (Kahire 1907 [piyes]); *Essai de critique les désenbantées de Mr. Pierre Loti* (Kahire 1907); *Hukûk-ı Ceza* (İstanbul 1325); *Selânik'te Bir Konferans* (İstanbul 1326); *Yemen Vilâyetinin Sûret-i İdâresi Hakkında Der-*

Lutfî Fikri